

Woudrichem *Stroomt*

Met in dit nummer

**Plattegrond en
stadswandeling**

Informatie en tips

Natuurwandeling

De Vestingdriehoek

Woudrichem *Stroomt*

De vestingstad Woudrichem (of Woerkum, zoals ze hier zeggen) mag zich sinds de zomer van 2021 rekenen tot Unesco Werelderfgoed. Het stadje maakt deel uit van zowel de Oude als de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Je proeft de sfeer van voorbije eeuwen in het decor van oude panden en smalle straatjes. Karakteristieke winkeltjes nodigen uit om op het gemak rond te kijken en een praatje te maken. De horeca is divers en gastvrij. Op een terras aan het water, op een bordes, een plein of onder de toren is het goed toeven na een heerlijke wandeling over bijvoorbeeld de stadswal en langs de historische haven.

In deze gids nemen we je in onze stadswandeling mee door de vestingstad. We laten je de mooiste plekjes zien en geven je ideeën om Woudrichem en de omgeving verder te ontdekken. Er is rust én reuring en dat laatste vooral op dagen dat er grote evenementen plaatsvinden, zoals het Kampioenschap Visbakken, de Visserijdagen of Winter Wonder Woudrichem.

Deze gids is een kleine reis door een grootse vestingstad. Er valt veel te ontdekken over wat zich hier in het verleden heeft afgespeeld en wat het heden te bieden heeft. Wij wensen je een fijne tijd in Woerkum!

Team Biesboschlinie

SCAN VOOR
HET HELE
VERHAAL

Woudrichem

Stroomt door de eeuwen heen

In de Middeleeuwen was Woudrichem de hoofdstad van het Land van Altena. De stad bloeide; ze had hoge stadsmuren, wist riviertoel te innen, had visrechten en een jaarmarkt.

Tijdens de 80-jarige oorlog had de stad zwaar te lijden. Nadat de watergeuzen in 1573 Woudrichem veroverden op de Spanjaarden, bleken de verouderde en vervallen verdedigingswerken niet bestand tegen nieuwe Spaanse aanvalen. Daarom brandden de Geuzen de stad plat, zodat de Spanjaarden er geen voordeel meer van konden hebben. Omdat Willem van Oranje de stad als strategisch belangrijk steunpunt zag, gaf hij bevel de stad van vestingwerken te voorzien. Deze 'fortificatie' ging in 1583 van start onder leiding van Adriaen Anthonisz van Alkmaar. Woudrichem kromp tot ongeveer driekwart van zijn middeleeuwse grootte.

gebrek aan kruit, kanonnen

Als garnizoensstad ging het Woudrichem na de bouw van de vesting lange tijd voor de wind. De in het stadje gelegerde soldaten brachten de nodige bedrijvigheid en inkomsten met zich mee. Ze waren ondergebracht (ingekwartierd) bij de Woerkumse

gezinnen, die daarvoor vergoedingen ontvingen. Ook de riviervisserij was nog altijd een goede bron van inkomsten. Er heerste dan ook relatieve rust, tot aan het rampjaar 1672. In dat jaar vielen de Fransen onder Lodewijk XIV het zuiden van ons land binnen. Hoewel Woudrichem buiten schot bleef, werd wel pijnlijk duidelijk dat de vesting niet voldeed. Er was een gebrek aan kruit, kanonnen en transportmogelijkheden. Maar nog erger: de verdedigers realiseerden zich dat de vestingwerken te zwak waren.

Toen Woudrichem deel werd van de Waterlinie, kreeg de stad te maken met de kringenwet. Deze wet schrijft voor dat het schootsveld (het gebied dat wapens kunnen bereiken) rondom een vesting vrij moet blijven. De bebouwing binnen de eerste 1000 meter vanaf de vestingrand komt daarmee aan banden te liggen, of is zelfs verboden. Dat maakte het voor de stad vrijwel onmogelijk om zich industrieel en daarmee economisch te ontwikkelen.

De Eerste Wereldoorlog (1914-1918) bracht Woudrichem niet veel meer dan een tijdelijke wasplaats (badinrichting) voor de gemobiliseerde soldaten

De visbanken in de vesting van Woudrichem op de kruising Hoogstraat, Kerkstraat, Molenstraat.

en wat overlast van militaire oefeningen. Van het werkelijke oorlogsgeweld merkte het stadje, net als de rest van Nederland, niet veel. De stad werd wel in opperste staat van paraatheid gebracht. Ook vingen Woudrichem en de omliggende dorpen veel Belgen op, die op de vlucht waren geslagen voor de gevechten in hun land.

beschermd stadsgezicht

In de jaren '30 verergerde de armoede in de stad: de visstand in de rivieren daalde tot een dramatisch laag niveau. Veel vissers raakten werkloos en de armoede veroorzaakte grote misstanden. Grote gezinnen woonden in te kleine huizen, die in veel gevallen ook nog eens in slechte staat verkeerden.

Buiten de vesting mocht niet worden gebouwd; de Woerkumers konden geen kant op. Deze situatie duurde tot in de jaren '50 van de vorige eeuw. Ook tijdens de Tweede Wereldoorlog bleven de leefomstandigheden van de vestingbewoners slecht. Pas toen in 1955 de militaire functie van de stad werd opgeheven, kwam er verandering in de situatie van de Woerkumers. Er mocht weer gebouwd worden; de stad kon eindelijk gaan groeien.

De vesting van Woudrichem is in 1972 aangewezen als beschermd stadsgezicht. Sindsdien is ze ook grondig gerestaureerd en gestabiliseerd. Vandaag de dag bloeit Woudrichem weer en we kunnen er genieten van de echte 'sfeer van toen'.

Binnen de poort Vind je weg in Woudrichem

Naar buiten de poort

Tien minuten lopen vanuit de vesting is een klein winkelcentrum aan 't Rond en het Raadhuisplein.

Op pagina 8 zie je welke winkels en voorzieningen je kunt vinden 'buiten de poort', zoals ze dat hier zeggen.

HORECA

- 1 Koffie- en lunchcafé Gewoon Ploon Hoogstraat 19a
- 2 Restaurant Cellar Door Hoogstraat 47
- 3 Restaurant-Galerie Kruiden & Jasmijn Kerkstraat 43
- 4 Restaurant De Stroming Stadshaven 6
- 5 Brasserie Zus Arsenaal 4
- 6 De Pannekoekenbakker Schapendam 7
- 7 Ijs en spijssalon Baks Bagijnestraat 2
- 8 Voetveer Boven 't Gat
- 9 Corrie's Hoekske Kerkstraat 19

WINKELS

- 1 Oude Liefde Hoogstraat 2
- 2 Tante Bethje Books & Co Kerkstraat 24
- 3 Dock 60 Kerkstraat 60
- 4 Fair van Ver / informatiepunt Kerkstraat 7

OVERNACHTEN

- 1 Kazemat Zus, Arsenaal 2
- 2 B&B De Sonnehoeck, Rijkswal 34
- 3 B&B Op de Vestingwal, Rijkswal 1
- 4 Camping De Mosterdpot, Stadshaven 1
- 5 Stadswoning, Landpoortstraat 23
- 6 B&B Waar Maas en Waal ... Hoogstraat 21a

Buiten de vesting vind je:

- Hoeve Altena Guesthouse - Almkerkseweg 3
- B&B Loenestein - Burg. v.d. Lelystraat 103

OVERIG

- 1 Brievenbus in het steegje naast Kerkstraat 70
- 2 Visserij- en Cultuurhistorisch Museum Kerkstraat 41
- 3 Molen Nooit Gedagt, Rijkswal 7
- 4 Voet- en fietsveer naar Loevestein
- 5 Voet- en fietsveer naar Gorinchem (en naar Loevestein in de zomer)
- 6 Museumwerf Historische Stadshaven
- 7 Jachthaven Woudrichem
- 8 Tandarts, Arsenaal 15
- 9 Stadsgidsengilde, 0031 (0)6 20 40 25 86

Buiten de poort Vind je weg in Woudrichem

OVERNACHTEN

- 1 Hoeve Altena Guesthouse
Almkerkseweg 3
- 2 B&B Loenestein
Burg. v.d. Lelystraat 103

WINKELS

- 1 Aan het Raadhuisplein vind je o.a. de bibliotheek, supermarkt Boon's, Primera, bakker en drogisterij.
- 2 Aan 't Rond vind je o.a. een restaurant, snackbar, fietsenmaker en opticien.
- 3 Supermarkt Lidl
Postweide 137
- 4 Dierenkliniek Altena
Steurstraat 61

OVERIG

- 1 Bij de supermarkt en in de gevel van de bibliotheek is een pinautomaat.
- 2 Huisarts en apotheek
Benjaminslaan 2-4
- 3 Bushalte aan 't Rond
- 4 Tankstation Lukoil
Almkerkseweg 3c
- 5 Tankstation Argos
Burg. v.d. Lelystraat 21

Naar binnen
de poort

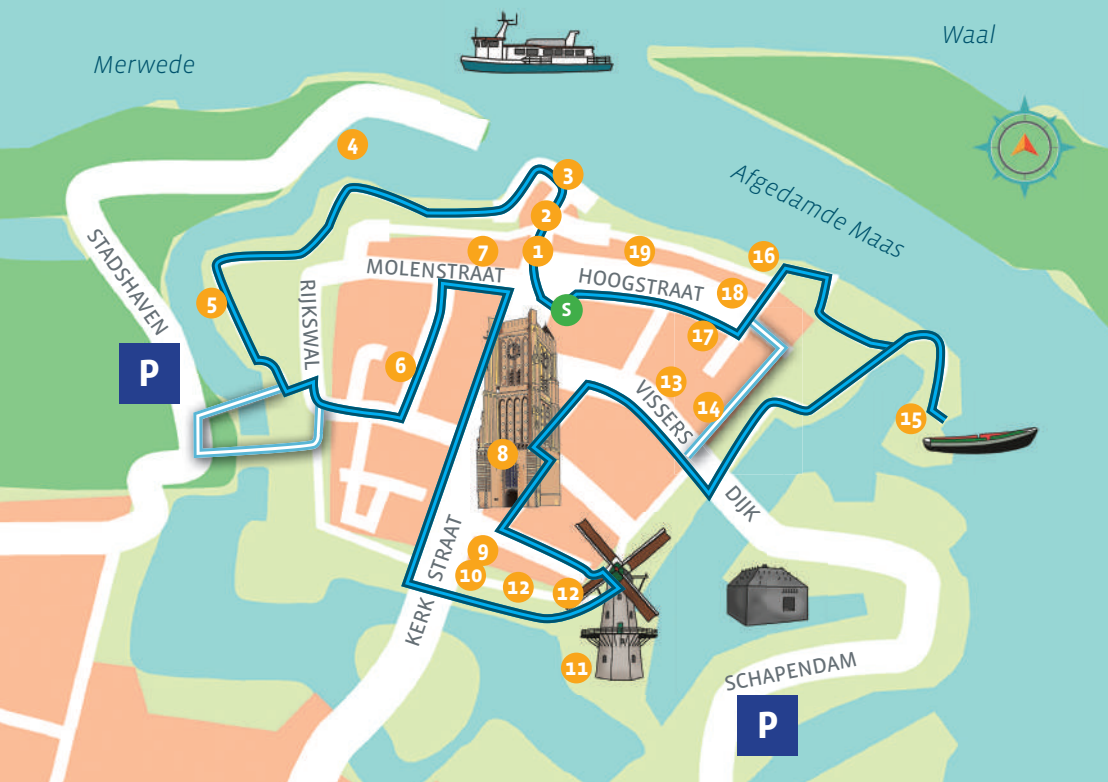

Wat *Stroomt* er zoal langs Woudrichem

Dit informatiebord staat op D'n Bol in Woudrichem aan de zuid-oever van de grote rivieren; de ene keer kabbelend tevreden, de andere keer razend met witte koppen. Schepen komen en gaan. Ook op dit moment zul je waarschijnlijk een vrachtschip voorbij zien gaan, en het mooie is ... je kunt digitaal een kijkje aan boord nemen in 3D. Gewoon hier vanaf de wal. In drie eenvoudige stappen beland je in de wereld van de binnenvaart!

- 1 Download gratis de The Blue Road app
- 2 Open de app, volg de aanwijzingen en richt de camera op de poster
- 3 Klik op de informatie-iconen en stap aan boord!

Stadswandeling

S Start Fair van Ver Route
 — Rolstoelvriendelijk

- 1** De Gevangenpoort is één van de vijf overgebleven poorten uit de 15e eeuw. Tot het begin van de 20e eeuw is het pand in gebruik geweest als arrestantenlokaal. Sommige gevangenen hebben hun naam als aandelen binnen in de muur gekerft.
- 2** De waterpoort doet nog altijd dienst bij hoogwater. In de betonnen uitsparingen worden balken geschoven en de ruimte ertussen wordt gevuld met zand. Deze kistdam houdt het woeste water tegen en beschermt het vestingstadje.
- 3** Op D'n Bol (of in het dialect 't Hôôd) zie je in één oogopslag drie rivieren: Maas, Waal en Merwede en drie provincies: Noord-Brabant, Gelderland en Zuid-Holland.
- 4** In de Historische haven worden schepen opgeknapt en te water gelaten. De grote binnenvaartschepen worden bewoond. Als je je omdraait en omhoog kijkt, zie je vanaf hier het huis van Dokter Tinus uit de gelijknamige SBS6-serie.

- 5** Op de stadswal staat de voormalige kazerne van de Koninklijke Marechaussee waarvan het middelste gedeelte tot aan het einde van de 20e eeuw als politiebureau in gebruik was. De meest bekende agent in Woudrichem heette Pietje Potlood. Het zal je niet verbazen dat hij graag bonnen uitschreef.
- 6** In de ijskelder (bij huisnummer 20) werd tot in de vroege jaren van de vorige eeuw ijs opgeslagen. In de winter werden blokken ijs uit de stadsgracht gezaagd en hierheen gebracht. De vishandelaren gebruikten het ijs om de versgevangen vis koel te houden. De muren van de ijskelder zijn wel een meter dik, wat de temperatuur constant laag hield.
- 7** Huisnummer 2, het Jacoba van Beierenhuis, is het oudste stenen huis in de vesting. Jacoba was gravin van Holland, Zeeland en Henegouwen. Hier werd in 1419 een vredesverdrag getekend en verzoende Jacoba zich met haar oom, Jan van Beieren. Van 1965 tot 1985 woonden hier Franciscaner nonnen. Sinds 2019 draagt het huis de titel Jacoba Cultuurhuis en vinden er muzieklessen, lezingen en concerten plaats.
- 8** De vierendertig meter hoge Martinustoren is gebouwd in de eerste helft van de 15e eeuw. De bovenste twee geledingen stammen uit de tijd van rond 1530. De toren draagt de bijnaam *De Mosterdpot*. Ooit was er een mosterdfabriekje in de vesting. Opgewaaide zaadjes hebben boven op de toren wortel geschoten, waardoor deze aan zijn naam komt. Dit leuke feitje is niet te vergelijken met het volgende vreselijke verhaal. Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog zat de toren

Martinustoren - 15e eeuw

vol kruit. De bezetter wilde de toren opblazen. Gelukkig is dit op het laatste moment niet doorgegaan. Helaas is de molen op de Rijkswal dit lot niet bespaard gebleven. Een opmerkelijk feit is ook de tijd die aangegeven wordt op de toren. Dit is een aantal jaren -tijdens de Tweede Wereldoorlog- de standaardtijd geweest. Woudrichemse tijd was toen dé tijd waar iedereen van uit moest gaan. Net zoals we nu uitgaan van de Greenwich tijd.

- 9** In het Arsenaal, dat in 1851 is gebouwd, is het Visserij- en Cultuurhistorisch museum gevestigd. Voorheen werd het gebruikt voor de opslag van militair materieel. Vlak voor het Arsenaal staan het beeld van Jan Claessen, de trompetter uit het leger van prins Maurits (1585-1625), en een kanon uit 1818. De vesting heeft door de eeuwen heen een belangrijke militaire functie gehad. Ze maakte deel uit van de Oude en de Nieuwe Hollandse Waterlinie. De rol als militair bolwerk en de functie die ze hierin vervulde, is bij koninklijk besluit opgeheven op 27 mei 1955. In 1972 is de gehele vesting aangewezen als beschermd stadsgezicht.

- 10** Het witte huis tussen het Arsenaal en stadspoort De Koepoort is gebouwd in 1856 als militair wachthuis voor soldaten en officieren. Na het sluiten van de stadspoort betaalden voetgangers 2,5 cent om de poort binnen te komen. Wilde je met paard of paard en wagen naar binnen, dan liepen de tarieven snel op. Het wachthuis heeft ook dienst gedaan als verpleeghuis voor choleralijders. En... sindsdien schijnt het er te spoken...

Waterstaatskerk - 1838

- 11** Korenmolen Nooit Gedagt is opgeblazen in de Tweede Wereldoorlog. Waar de toren gespaard bleef, heeft de molen het moeten ontgelden. De bezetter was bang dat de hoge molen als uitkijkpost gebruikt werd. In 1996 is de herbouwde molen in gebruik genomen. Het is een uniek exemplaar, want deze korenmolen is Nederlands enige achtkante stenen stellingmolen. In

de molen zijn producten te koop die de molenaar zelf maalt en ook andere streekproducten die je geproefd moet hebben. En zeg nu zelf... het beste pan-enkoekenmeel koop je natuurlijk hier!

- 12** De twee kruiskelders van rond 1850 zijn bij oorlogsdreigingen in gebruik geweest als munitieopslagplaats. In 2007 zijn ze gerestaureerd. Ook deze kruiskelders maken deel uit van het erfgoed van de Oude en de Nieuwe Hollandse Waterlinie.
- 13** De rooms-katholieke kerk is een waterstaatskerk, gebouwd in 1838. In de nis van de voorgevel staat een beeld van de Tsjech Johannes Nepomuk (1350-1393), patroonheilige van de bruggen. Nepomuk had de biecht afgenomen bij de echtgenote van koning Wenceslaus. Toen de koning hem vroeg wat zijn vrouw hem verteld had, zweeg Nepomuk. Wenceslaus liet hem met een steen om de nek van de brug in de Moldau gooien. Nepomuk stierf als martelaar.
- 14** De kazerne, gebouwd in 1854, was het verblijfsgebouw voor soldaten en hun uitrusting. Het heeft tot in de Tweede Wereldoorlog als zodanig dienst gedaan. Hier in Woudrichem kende men de dienstplicht lang voordat die landelijk werd ingesteld. Sinds 1747 opereerde hier een burgercompagnie waarin gezonde mannen tussen de achttien en zestig jaar dienst moesten doen.
- 15** Het eeuwenoude voetveer staat vooral bekend om de slogan *Heen motte betaole en weer weer*. Een uitstapje naar slot Loevestein is vanaf hier zo gemaakt. De schipper vaart wanneer jij er klaar voor bent en je mag je fiets

Voetveer Woudrichem - Slot Loevestein

meenemen op de pont. Wie terug wil, luidt de scheepsbel aan de Gelderse kant van de rivier en de schipper haalt je weer op.

- 16** Vanaf dit punt kijkt de zalmvisser uit over het water. Het kierbesluit moet ervoor zorgen dat de zalm vanuit de Noordzee via het Haringvliet weer toegang heeft tot de rivieren. Wellicht dat in de toekomst de zalmvisserij in Woudrichem weer op kan bloeien. De zalmvisser houdt een oogje in het zeil.
- 17** Links van het pand met huisnummer 46 zie je het De Witts-poortje, dat ook wel het Annopoortje wordt genoemd. Het jaartal verklapt dat het in 1611 is gebouwd. Stel je toch eens voor. Al meer dan 400 jaar volgt dit poortje het wel en wee in Woudrichem. Als stenen konden praten... Het poortje heeft zijn

naam te danken aan raadspensionaris Johan de Witt. Hij was de grootvader van burgemeester Johan de Witt die hier in 1611 trouwde en zijn ambt vervulde.

- 18** In 't Oude Raedthuys (1592) zetelde het stadsbestuur. Links ervan zijn drie gevangenisjes te vinden die tot in de vorige eeuw nog in gebruik waren. Het zijn de meest donkere, kille en klamme krochten van de stad. Beeld je maar eens in hoe je daar een nachtje doorbrengt.
- 19** De Hoogstraat is de oudste straat in de vesting. Hier ontstond rond 900 een nederzetting op de hoge oever langs de rivier. Er zijn diverse huizen uit de late middeleeuwen bewaard gebleven. Ze zijn gedecoreerd met illustratieve gevelstenen zoals te zien is bij *In Den Vergulden Helm* en *De Salamander*.

RUST en RUIJMT op de GROESPLAAT

Genieten in de uiterwaarden

De Groesplaat (120 ha) is het stroomgebied van de Oudendijkse geul. Deze 'meestromende nevengeul' helpt de Merwede bij hoogwater het overtollige water af te voeren. Bij hoogwater zet de rivier zaden af, wat een bijzondere flora geeft. In het gebied leven volop grutto's, tureluurs en aalscholvers en grazen kuddes paarden en koeien.

De Groesplaat ligt tussen Sleeuwijk en Woudrichem, aan rivier de Boven-Merwede. Nabij wandelknooppunt 57 kun je het gebied en de vogels bewonderen vanuit vogelkijkhut 't Vinkennestje. Er zijn verschillende bewegwijzerde routes in het gebied dat onder beheer staat van het Brabant Landschap.

Je auto of fiets parkeer je gratis bij restaurant Boven de Rivieren, Hoekeinde 24 in Sleeuwijk nabij wandelknooppunt 68, of bij vogelkijkhut 't Vinkennestje aan de Merwededijk in Oudendijk nabij wandelknooppunt 57. Je kunt natuurlijk ook vanuit Woudrichem naar de Groesplaat lopen. Vanuit de vesting is het 1,5 km tot aan de vogelkijkhut. Vanaf de dijk geniet je op dit stukje van de route van een weids uitzicht over natuurgebied 't Gors en de bedrijvigheid op de rivier.

Woudrichem Stroomt door de Vestingdriehoek

Woudrichem maakt onderdeel uit van de Vestingdriehoek. Maak van een bezoek aan Woudrichem een meerdaags uitje! Op die manier kun je in alle rust en in je eigen tempo erfgoed, natuur en water combineren en genieten van alles wat de Vestingdriehoek te bieden heeft.

De Vestingdriehoek is onderdeel van zowel de Nieuwe als de Oude Hollandse Waterlinie en valt daardoor onder Unesco Werelderfgoed!

Voel de wind in je haren terwijl je vanaf de veerboot in de verte een kasteel ziet opdoemen. De Vestingdriehoek bestaat uit vijf prachtige plekken om te bezoeken: Gorinchem, Woudrichem, Zaltbommel, Loevestein en Fort Vuren. Geniet van weidse uitzichten op het rivierenlandschap, verken een eeuwenoud kasteel en dwaal door pittoreske straatjes tijdens een stadswandeling.

Bezoek 3 provincies in 1 dag!

FIETS- EN WANDELROUTES

Aan wal ontdek je de prachtige natuur tijdens een frisse fietstocht of wandeling. Je fietst over de dijken door het prachtige rivierenlandschap langs de Maas, Waal, Linge en Merwede. Met een gids of app maak je de leukste stadswandelingen en ontdek je de mooiste plekjes langs de rivier de Linge en in het historische Woudrichem, Gorinchem of Zaltbommel. Op Loevestein ga je terug in de tijd en duik je de geschiedenis in, bij Fort Vuren is het heerlijk toeven op het terras. Kortom, een compleet dagje uit. Op de fiets kun je alle plaatsen in één dag bezoeken.

DE RIVIEREN OP

Een veerpont brengt je van vesting naar fort en andersom. Opstappen kan in het hoogseizoen vrijwel ieder half uur en de fiets mag gratis mee. Boot gemist? Verken de rivieren dan met de watertaxi of, helemaal leuk: een voetveer! Dit kleine bootje is speciaal voor wandelaars en vaart over de Afgedamde Maas tussen Woudrichem en Loevestein.

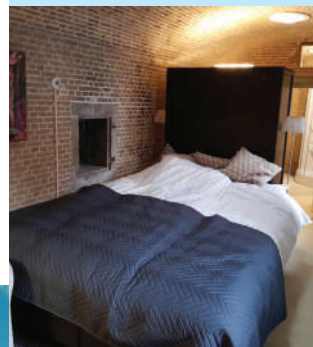
Scan de code voor meer informatie over de Vestingdriehoek

Welkom in de **BIESBOSCH** linie

Woudrichem is gelegen in de Biesbosch-linie en daar is nog veel meer te beleven! Bezoek de forten van de Hollandse Waterlinies, onze musea, een kasteel en laat je verwennen door gastvrije horeca. Wandel, fiets en vaar door rustige en ruige natuurgebieden en blijf vooral gezellig overnachten!

OVERNACHTEN

Nergens voel je je zo geborgen als in een vestingstad. Daarom slaap je hier zo heerlijk en droom je je mooiste dromen. Gelukkig zijn er verschillende B&B's te vinden om dit te beleven. Ook buiten de vesting zijn prachtige overnachtingslocaties te vinden. Een aantal daarvan is zelfvoorzienend. Kom helemaal tot rust en ontdek Woudrichem in je eigen tempo.

ETEN & DRINKEN

Als je ergens lekker kunt eten, is het hier! De variatie in horeca is groot. Van tosti en pannenkoek tot culinair genieten in een galerie-restaurant en dat allemaal op loopafstand binnen of net buiten de vesting. De terrassen zijn al even divers. Je kijkt uit over de rivier, de historische haven, oude stadspleintjes of historische panden.

EVENEMENTEN

Woudrichem staat bekend om de rust die je er vindt, maar ook om de reuring die er een aantal keren per jaar te vinden is tijdens grote evenementen, zoals het WK (Woerkums Kampioenschap) vis bakken, de Visserijdagen en Winter Wonder Woudrichem. Wanneer en waar deze evenementen plaatsvinden, lees je in de evenementenkalender op onze website www.biesboschlinie.com

Ga voor informatie over overnachten, horeca, evenementen en routes naar www.biesboschlinie.com

thee
3,50 €

Dit drukwerk is
verzorgd door
Drukkerij Bouman
in Wijk en Aalburg

Ontwerp & opmaak:
www.biesboschlinie.com